

Helytelen

Nagy Lajos nyíregyházi operatív tiszt fegyelmi ügye 1960-ban

1.

1960. szeptember 26-án egy fiatal nyíregyházi újságíró, Kopka János becsületsértés miatt feljelentést tett a Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának beosztottja, Nagy Lajos hadnagy ellen.¹ Kopka az előző napon megtekintette a Nyíregyházi Spartacus – Szolnoki Lokomotív NB II.-es bajnoki labdarúgó mérkőzést. A meccs után hazaindulva látta, hogy a lelátón többen is újságot égetnek. Ezen nem ütközött meg, ám észrevette, hogy két, láthatóan ittas állapotban lévő honvéd tizedes is az égetők között van. A katonák az őket figyelmeztető embereket lemarházták, és egyébként is szemtelenül viselkedtek velük. Az újságíró erre már rosszállását fejezte ki, amikor odament hozzá egy alacsony, civil ruhás férfi, mint később megtudta, Nagy Lajos, és azt mondta neki: „Kopjál le, édesapám, neked itt nincs szavad”, és többször megismételte, hogy „húzzon el”. Kopka időközben felismerte, mintha nyomozó lett volna az illető, és azt mondta, majd másnap megbeszéljük a dolgot, de a hadnagy továbbra sem nyugodott, és azt vágta az újságíró fejéhez, hogy „kis pont”. Miután Kopka azzal fenyegette, hogy jelenti az esetet a felettesének (Antal Pál alezredesnek, a megyei rendőr-főkapitányság vezetőjének), azt mondta: „Nem érdekel, csinálhatsz, amit akarsz, menj a p...ba”. A stadion kijárata felé haladva Nagy Lajos továbbra is azt hajtogatta, Kopka tűnjön el onnan, de gyorsan. Az ott tartózkodó Gyuris András rendőr százados figyelmeztette kollégáját, hogy hagyja abba a felháborító viselkedést, mire Nagy – még mindig kiabálva – megkérdezte: „Miért, hisz ez egy ellenforradalmár.” Gyuris ismételt figyelmeztetésére aztán a hadnagy a két honvéd tizedes társaságában elment onnan. Az újságíró Gyuristól megtudta, hogy Nagy Lajos maga is részt vett az újságégetésben, és ezért egy rendőr figyelmeztette is. A százados tanácsolta Kopkának, hogy tegyen feljelentést.

Kopka János egyik ismerőse, Bódi István is tanúja volt a történeteknek, aki Nagy Lajos távozása után elmondta, hogy pár hónappal korábban, május 1-jén a belvárosban a tiszt az ő társaságukat is inzultálta, lefasisztázta, megrugdosta és leköpdöste őket. Másnap Kopka egyik újságíró kollégájától, Farkas Kálmántól megtudta, hogy a meccs után Nagy Lajos arról érdeklődött tőle: „Ki az a szőke ellenforradalmár újságíró nálatok?” Farkas természetesen azt válaszolta, hogy a *Kelet-Magyarország* szerkesztőségében nincsenek ellenforradalmárok, de a hadnagy csak annyit mondott, ismeri ő az illetőt, és majd intézkedni fog.²

A feljelentés nyomán fegyelmi eljárás indult, amelynek során valamennyi nevesített szemtanút meghallgatták. Bódi István elmondta, hogy amikor észrevette az újságírót és a rendőrtisztet, még nem gondolta, hogy vitakoznak, mert mindkettőjük arcán „bizonyos fokú kényszeredett mosoly” látszott. Odaérve hallotta, amint Kopka megjegyezte, hogy másnap majd nyugodtan megtárgyalják a dolgot, mire Nagy Lajos azt válaszolta: „Kis pont vagy te, na, tűnjél el gyorsan, kopjál le.” Ezt a kijárat felé haladva többször is megismételte, amikor egy rendőr (később megtudta, hogy Gyuris százados volt az) figyelmeztette Nagyt. Ekkor Kopka társaságában félre is húzódtak, így ő nem hallotta, hogy Nagy Lajos ellenforradalmárnak nevezte-e Kopkát. Később újra találkoztak, akkor tudta meg a konfliktus okát, és ekkor számolt be az újságírónak, hogy pár hónappal korábban neki is volt egy afférja a hadnaggyal. (Erről is részletes vallomást tett.)³

Farkas Kálmán megerősítette, hogy a mérkőzés után hazafelé tartva találkozott Nagy Lajossal, aki megkérdezte, ki az a szőke újságíró náluk. Farkas tudta, hogy miről van szó, mert a stadionból kifelé tartva összetalálkozott Kopka Jánossal, aki beszámolt neki a pár perccel korábban történt incidensről. Farkas tehát megmondta Kopka nevét, amit a

hadnagy azzal nyugtázott, hogy „igen, az a kis ellenforradalmár”. Az újságíró megjegyezte: lehet, hogy a rendőr szerint ellenforradalmárok dolgozhatnak a megyei pártbizottság és a megyei tanács lapjánál, szerinte azonban nem. Nagy Lajos azonban csak annyit mondott, Kopka kis pont ahhoz, hogy ügyet csináljon a mérkőzés után történekből.⁴

Gyuris András százados, a megyei politikai nyomozó osztály belsőreakció-elhárító alosztályának a tisztje a mérkőzés után két nappal adott hivatalos jelentést a botrányról. Gyuris látta, amint a meccs végén Nagy Lajos meggyújtott egy halom papírt, amelyet a nézők által otthagytott újságokból gyerekek hordtak össze. Kollégájuk, Horváth Ernő főhadnagy el akarta taposni a tüzet, ám Nagy durván eltaszította onnan. Ekkor a Gyuris társaságában lévő Bakó István (szintén főhadnagy) kérdőre vonta Nagyot, ám ő nem reagált erre. A hazafelé készülődő nézők körében az keltett leginkább felháborodást, hogy Nagy Lajos és a társaságában lévő katonák (köztük egy tizedes, akit egy honvédtiszt figyelmeztetett is) az iskolások által összegyújtott papírt gyújtották meg, amelyet feltehetően a MÉH-be kívántak elvinni. A közönség megbotrányozását olyan nagynak tartották, hogy attól féltek, Nagyot akár meg is verhetik, ezért úgy döntött, vele tart. Mégis sikerült szem elől tévesztenie, és csak akkor látta meg újra, amikor Kopka Jánossal vitatkozott. Olyanokat kiabált az újságírónak, hogy „kis fiú vagy te ahhoz, kis pont vagy te ahhoz” stb., mire az kijelentette, hogy a történekről tájékoztatni fogja Antal alezredest. Nagy Lajos – Gyuris figyelmeztetései ellenére is – tovább hajtogatta a fentieket, majd azt kiabálta Kopka felé: „Ismerjük, ki vagy, ellenforradalmár voltál”, és erről próbálta meggyőzni őt, azaz Gyuris Andrást is. (Nem sok eséllyel, hiszen a százados a jelentésben az újságírókat következetesen Kopka *elvtársnak* nevezte.) Az eset „igen kínos” volt, mivel legalább ötven ember is a tanúja lehetett. Gyuris ezért – tettelegességet is kilátásba helyezve – felszólította Nagyot, hogy távozzon, aki ennek eleget is tett, de közben őt is megfenyegette: „Téged is ismerünk, rólad is tudjuk, hogy ki vagy.” Ezt követően Gyuris András és Kopka János megbeszéltek, hogy mindketten jelentést tesznek a történekről.⁵

Hasonlóképpen számolt be az újságégetésről Bakó István főhadnagy is. (Ő nem követte Gyuris századost Nagy Lajos után, így az újságíróval történt összeszólalkozásról csak kollégája elmondásából értesült.)⁶ Jelentést tett az ügyben Horváth Ernő főhadnagy is (szintén a politikai nyomozó osztály beosztottja), aki elmondta, hogy Bakó kiabálására figyelt fel és vette észre, hogy Nagy Lajos két honvéd társaságában újságot éget. Ő azonnal odament, és próbálta lebeszélni Nagyot, mondván, ez nem rendőrtiszthez méltó viselkedés, de az nem hallgatott rá, sőt amikor Horváth el akarta taposni a tüzet, az egyik honvéddal együtt ellökte onnan, kijelentve, semmi köze sincs hozzá, mit csinál. Horváth főhadnagy – Bódihoz hasonlóan – azért is ítélte súlyosnak a helyzetet, mert az ott tartózkodók tudták, hogy Nagy rendőrtiszt. Felháborodott megjegyzések, „szűrős megnyilatkozások” hangzottak el: hogyan legyen rend a sportpályákon, ha rendőrök és honvédek csinálnak botrányt (égetik el a gyerekek által a MÉH-nek összegyújtott papírt).⁷

Természetesen meghallgatták Nagy Lajost is. Ő elmondta, hogy a meccsen „inkább” a szolnoki együttesnek szurkolt, mert annak a játéka jobban tetszett neki. Amikor a nézők hazafelé indultak, észrevette, hogy a gyerekek a lelátókon hagyott papírokat egy kupacba hordják össze. Egy katonától gyufát kért, és meggyújtotta a papírcsomót, és hangosan azt a kijelentést tette, hogy „ég a Spartacus”. (A jegyzőkönyvekben a klub neve Spartakusz vagy Spártakusz formában szerepel, de előfordul Szpárták alak is; én minden esetben a helyes alakot használom.) Ekkor már csak kb. 50–60 ember tartózkodott a stadionban, akik közül többen is átvették a kijelentését. Ennek magyarázataként megjegyezte, hogy a nyíregyházi csapat vezetett ugyan, de a találkozó végül 1–1-es döntetlennel végződött. A fentiekkel ő és mások a Spartacus játékaival szembeni elégedetlenségüket kívánták kifejezésre juttatni. Kis idő múlva odalépett hozzá Horváth Ernő főhadnagy, és figyelmeztette, helytelen, amit csinál, s egyúttal el akarta taposni a tüzet, ám egy ismeretlen személy elhúzta onnan. Nagy tagadta, hogy ő ellökte

volna Horváthot.

Már a lépcsőn mentek lefelé, amikor Kopka János újságíró megfenyegette Nagyot, hogy jelentést tesz a dologról, és „elintézteti” őt Antallal. Erre ő azt válaszolta, hogy „kisfiú vagy te ehhez”. Időközben Kopka háta mögött egy „Kopasz” becenévre hallgató személy, akiről a hadnagy tudta, hogy börtönből frissen szabadult csavargó, az ott lévő kiskatonákat becsmérelte. Nagy Lajos erre tett olyan kijelentést, hogy „kopjál le, tűnjél el, de gyorsan”, amelyet – mivel az illető az újságíró mögött állt – „lehetséges”, hogy Kopka magára vett. Az időközben odaérkező Gyuris András is azt gondolhatta, hogy az újságírónak címezte a szavait, és ezért szólt neki, hogy helytelenül viselkedik. Nagy erre felelősségre vonta a századost: „Még te is igazat adsz ennek az ellenforradalmár újságírónak, tudod, hogy ki volt az ellenforradalom ideje alatt?” – mivel négy szemközt mondta ezt Gyurisnak, nem gondolta, hogy Kopka János is meghallja. Gyuris András ismét figyelmeztette, és távozásra szólította fel, ellenkező esetben fejbe veréssel fenyegette meg, amire ő valóban tett valami ahhoz hasonló kijelentést, hogy „ismerlek téged, te is olyan vagy, mint a többi”, amit úgy értett, hogy elfogult Spartacus-rajongó. Nem sokkal ezután a városban találkozott Farkas Kálmánnal, akitől megkérdezte, hogy ismeri-e Kopka Jánost, és hogy „tényleg” ellenforradalmár volt-e. Farkas erre semmit sem mondott, csak szóvá tette a rendőrtiszt stadionbeli viselkedését. Nagy azzal magyarázta ezt, hogy nem a nyíregyházi, hanem a szolnoki csapatnak szurkolt. Ezt követően kezét fogtak („mivel jó barátok vagyunk”) és elváltak.⁸

2.

Nagy Lajos 1931-ben született a Maros megyei Ratosnyán. Szüleivel 1944-ben menekült el a faluból. A család előbb Nagykállóba, majd Nyíregyházára került, ahol a fiú kiegészítő vasúti pályamunkásként helyezkedett el. 1949-ben toborzásra jelentkezve vették fel a BM-be, a három hónapos mosonmagyaróvári próbarendőri iskola elvégzése után a hercegfalvai rendőrségre osztották be. 1949 novemberében az államvédelemhez került, előbb a pártórségben szolgált, majd 1952-től az ÁVH (az 1953-as átszervezést követően a BM) belsőreakció-elhárító osztályának operatív beosztottja lett. Egy parancs szerint 1953 augusztusában, egy másik szerint racionalizálás során 1954 novemberében (önéletrajza szerint saját kérésére) a BM Szabolcs-Szatmár Megyei Főosztályára került. Itt a belsőreakció- és a mezőgazdasági elhárítás területén dolgozott, míg 1955 júniusában kiértékelő ügykezelőből a főosztály I. (kémelhárító) Osztályára került operatív beosztottnak. Az 1956-os forradalom kitörése már a baktalórántházi járási osztályon érte.

Elmondása szerint az októberi–novemberi események alatt a szülei lakásán tartózkodott, majd november 4-e után jelentkezett a megyei főkapitányságon, és Branovics Ferenc, valamint egy szovjet államvédelmi tiszt vezetésével részt vett a munka megindításában: „ellenforradalmárokat” hallgatott ki és különböző akciókban vett részt. December 20-án Branovicsot elhelyezték, így ez a munka véget ért. 1956. november 30-ai hatállyal elbocsátották. Erről ő maga nem tett említést, elmondása szerint 1957 elejéig a főkapitányságon dolgozott, majd január 10-én jelentkezett a karhatalomba. Februárban a nyírbátori határőrségre helyezték operatív munkásnak. 1957 novemberében a Dzerzsinszkij Tisztképző Iskola hat hónapos szakmai tanfolyamára küldték, ezt elvégezve 1958 májusában visszakerült a megyei politikai rendőrség állományába, a Politikai Nyomozó Osztály II., kémelhárítással foglalkozó alosztályára.⁹

A Dzerzsinszkij iskolában tanárai fegyelmezettnek és szorgalmasnak tartották, ám a tananyag elsajátításában és rendszerezésében jelentősen hátráltatta az általános műveltség hiánya. Politikai kérdésekben is sok „előítélettel” küzdött, nézetei helytelenségéről csak nehezen lehetett meggyőzni őt.¹⁰ A tanfolyam elvégzése után Nagy Lajost a II. alosztály körözési és kutatási részlegébe osztották be, ám – felettesei értékelése szerint – kezdeti lendülete gyorsan alábbhagyott, az iskolában megszerzett tudását nem tudta megfelelően alkalmazni. A munkaszervezés terén is komoly hiányosságok mutatkoztak nála, és még a legalapvetőbb adminisztratív intézkedések

terén is mulasztásokat követett el. Egyetlen új beszervezést sem hajtott végre, a már meglévő ügynökökkel pedig alig tartotta a kapcsolatot. Politikai képzettségét alacsony fokúnak értékelték: bár osztályhelyzeténél és a rendszer melletti kiállásánál fogva megbízhatónak tartották, a párt aktuális irányvonalához való viszonyulásáról nem tudtak véleményt alkotni, mert „politikai megnyilvánulásai nincsenek, nem politizál”. Alosztályvezetője, Tamási Imre százados Nagy habitusát így jellemezte: „Egyéniségét az alacsony műveltségű emberek makacssága jellemzi. A feléje felvetett bírálatot ritkán fogadja el, helytelen álláspontjáról nehezen lehet meggyőzni.” 1959 októberében például határidős intézkedés elmulasztása miatt ötnapi fogdát kapott, a fenyítési határozat kihirdetése során azonban felettesével szemben megengedhetetlen hangot ütött meg, így függelemsértő magatartásért büntetését húsz nappal megtoldották. A minősítést jóváhagyó osztályvezető-helyettes is megjegyezte, hogy Nagy a képzettségének javítására vonatkozó felszólítást teljesen figyelmen kívül hagyva „még csak hajlandóságot sem tanúsít az alacsony műveltsége megszüntetésére”.¹¹ Ehhez még hozzátehetjük: a hadnagy „makacssága” abban is megmutatkozott, hogy a fenti minősítéssel sem értett egyet.

Nagy Lajost nem a fent említett esetben fenyítették meg először: 1958-ban kétnapi fogdát kapott azért, mert a nyíregyházi stadion avatásán botrányosan viselkedett. Büntetését 1959-ben dicséretből törölték, sőt ebben az évben jó munkájáért még tárgyjutalomban is részesítették (egy étkezésletet kapott). A nevelő célzatú lépések azonban nem érték el a céljukat, hiszen, mint láttuk, 1959 októberében ismét megfenyítették, méghozzá *sorozat*os hanyag és felületes munkavégzés miatt, ami különösen érthetlenné teszi a pár hónappal korábbi megjutalmazását. Pár hónappal később a szolgálati helyéről való önkényes távolmaradás miatt újabb fegyelmi indult ellene, amiért 1960 áprilisában megrovásban részesítették. Augusztusban viszont ismét megjutalmazták, igaz, ezúttal „jó sportteljesítményéért” (egy órával felszerelt éjjeli lámpát kapott). Alig egy hónap elteltével aztán, a stadionban tanúsított (újabb) botrányos magatartása miatt, újabb eljárás várt rá.¹²

3.

Az ötvenes évek végétől új szurkolási szokások kezdtek meghonosodni a hazai szurkolók között, amelyek alapvetően megváltoztatták a stadionok képét és a labdarúgó-mérkőzések hangulatát. Megjelentek a zászlók, transzparensok és különböző zajkeltő eszközök – és általánossá vált az újságok fáklyaként történő meggyújtása. Az „újításban” természetesen a nagy fővárosi klubok (mindenekelőtt a Ferencváros) drukkeri jártak az élen, de példájukat hamar követték a vidéki csapatok nézői, nemcsak az első-, hanem a másodosztályban is. Nyíregyháza sem maradt ki a sorból, olyannyira, hogy azok szemében, akik 1960. szeptember 25-én jelen voltak a stadionban, nem számított újdonságnak az ilyesfajta magatartás. Lássuk Kopka János elbeszélését: „A mérkőzés befejezése után a stadion főépületével szemben voltam, ezért a másik oldal, a főépület felé igyekeztem. Közben láttam, hogy a lelátórészen több újságpapírt összeszedve néhány személy azokat meggyújtotta és égette. *Még ezen nem ütköztem meg annyira*, hanem a stadion nézőtéri oldaláról, a lépcsőről lemenve, annak alján két honvéd tizedes is újságpapírokat égetett. Ez a jelenség bizonyos mértékig »huligán« magatartásra jellemző.” Az általam kiemelt rész arra utal, hogy akkoriban már annyira meghonosodott szokásról volt szó, hogy nem keltett megütközést az újságíróban. Kopkát igazából csak az háborította fel, hogy két katona is „huligán” módon viselkedett, akik ráadásul az őket figyelmeztetőket is „lemarházták”.¹³

Természetesen mind a három, jelentést tevő rendőrtiszt helytelennek tekintette Nagy Lajos cselekedetét. Bakó István rá is szólt („Mit csinálsz, Lajos?”), Horváth Ernő pedig próbálta megakadályozni az égetést, illetve eloltani a tüzet. A rendszer és a rend védelmezőiként nyilvánvalóan magát a cselekményt is elítélték, ám szavaikból az is kiolvasható, hogy az esetet leginkább az elkövető személye miatt tartották igazán komolynak. Horváth főhadnagy, miután Nagy eltaszította, és így nem tudta eltaposni a tüzet, azt mondta neki, szégyellje magát, hogy *sportember létére* ilyet csinál. Bakó

főhadnagy azért tartotta aggályosnak a dolgot, mert a jelenlévők közül sokan, akik elítélték a tettét, tudták Nagyról, hogy *rendőrtiszt*. Gyuris András szintén a közelben tartózkodók reakciója miatt ítélte kritikusként a szituációt, úgy látta, botrányos magatartása miatt akár bántalmazhatják is Nagy Lajost. Mindamellelt jelentéséből mintha az lenne kiolvasható, hogy a hazafelé induló nézők elsősorban nem is a gyűjtogatás miatt háborodtak fel: „Olyan megnyilvánulások hallatszottak, hogy igen csúnya dolog, hogy a gyerekektől elvették azokat a papírokat, amit azok a MÉH-nek gyűjtöttek.” Vagyis ha a saját újságukat égették volna el, akkor nem is lett volna olyan nagy a baj?¹⁴ (Ez a mozzanat egyébként a nyíregyházi stadion korabeli mindennapjainak egy újabb apró részletére világít rá: a mérkőzés után a gyerekek összeszedték a nézők által hátrahagyott újságokat. A szurkolók persze, mint azt Gyuris meg is jegyezte, nem olvasnivalót vittek magukkal a nem sokkal korábban átadott stadionba, hanem a betonülésekre tették ülőalkalmatosság gyanánt.)

Nagy Lajos bevallása szerint ráébredt arra, hogy helytelenül cselekedett, ám nem tartotta olyan súlyosnak az egészet: „A szeptember 25-én történt újságégetéssel kapcsolatos magatartásomat utána nyomban megbántam, főleg akkor, amikor már munkatársaim is erre figyelmeztettek, azonban én nem tulajdonítottam neki komoly jelentőséget, mivel, mint említettem, mint sportember szurkoló ilyen módon akartam kifejezésre juttatni nemtetszésemet [a] Spartacus labdarúgóink iránt [!].”¹⁵ Szavai a felettesei által kritizált csökönyösségéről árulkodnak: nehezen fogadja a bírálatokat, nem akarja belátni, hogy hibázott. Megbánása ezért nem tűnik őszintének. Úgy vélem azonban, hogy itt nem csak a tiszt nehéz természetéről van szó. Magyarázkodásából ugyanis kiolvasható: azért nem érti igazán, mi is a probléma, mert az újságégetés bevett véleménynyilvánítási eszköznek számít a sportpályákon, ő csak élt ezzel az eszközzel.

Nagy Lajos vallomása szerint tehát a meccs után nem örömtüzek gyúltak a nyíregyházi stadionban, éppen ellenkezőleg. Ezt a jelenlévők is tudhatták, legalábbis Farkas Kálmán magától értetődőnek tartotta, hogy az égetők mit akarnak kifejezni a cselekedetükkel: „A mérkőzés befejezése után több személy, helytelenül, újságpapírokat égetett el. Ezzel mintegy tüntetve a Spartacus labdarúgócsapat játékosai ellen.”¹⁶ A tüntetésre nyilván a gyenge játék és az eredmény szolgált indokul, amit Nagy Lajos egyértelművé is tett: „Ezzel mintegy kifejezésre juttattuk, hogy nem vagyunk megelégedve a Spartacus játékkal.” Mindez csak azért érthetetlen, mert a hadnagy saját bevallása szerint nem is a hazai csapatnak szorított: „A mérkőzés ideje alatt inkább többet a szolnoki Lokomotívna szurkoltam, mivel annak játéka jobban tetszett.” Farkas Kálmánnak is ezzel igyekezett magyarázatot adni a magatartására: „Azért viselkedtem csúnyán talán, mert nem a Spartacusnak, hanem a szolnoki Lokomotívna szurkoltam.”¹⁷ Nagy Lajosban tehát nem a „mieink” produkciója miatti felháborodás munkált, tette sokkal inkább a „másikon” való gúnyolódás kifejezéséeként értelmezhető. Ezt mutatja, hogy a papírcsomó meggyújtása közben azt kiabálta, „ég a Spartacus”. (Horváth Ernőt is azzal taszította odébb a tűztől, hogy „mi közöd hozzá, hadd égjen a Szpárták [!].”¹⁸)

Az eljárás iratait olvasva feltűnő, hogy a politikai rendőrség tisztjei közül milyen sokan foglaltak helyet a lelátó ugyanazon szektorában. Nagy Lajos saját bevallása szerint szurkolóként volt jelen, az égetés szemtanújaként jelentést író három másik nyomozó esetében azonban nem derül ki, hogy őket vajon a futball iránti érdeklődés vagy a hivatali kötelesség szólította a stadionba. Gyuris és Bakó a megyei politikai nyomozó főosztály 5. alosztályának a beosztottjaiként akár a mérkőzés operatív biztosításában is részt vehettek.¹⁹ (Horváth Ernő a mezőgazdasági elhárításnál szolgált.) Hasonlóképpen Kopkával és Farkassal kapcsolatban is felmerülhet, hogy vajon tudósítani vagy szurkolni mentek-e ki a meccsre. (A mérkőzésről szóló beszámoló szerzőjét nem tüntették fel a megyei lapban.)²⁰

A vallomások alapján úgy tűnik, 1960-ban a nyíregyházi újságírók és a politikai nyomozók jól ismerték egymást (mint Gyuris András és Kopka János), sőt esetenként szorosabb személyes kapcsolat is kialakult közöttük. Nagy Lajos és Farkas Kálmán

például tegeződtek, előbbi szerint egyenesen baráti viszonyban voltak. Nagy ugyan nem tudta Kopka nevét, azt azonban igen, hogy az illető újságíró, utóbbi is hamar rájött arra, hogy a másik a rendőrségen dolgozik. Mindezen természetesen nem kell csodálkozni. 1960 körül nem sok újságíró működött Nyíregyházán, akik ráadásul foglalkozásukból adódóan is rendszeresen bejárhattak a főkapitányságra, és itt találkozhattak és megismerkedhettek a rendőrtisztekkel. Kopka János elbeszélése mindenesetre tanulságos e viszony szempontjából. Amikor rájött, hogy ki is az, akivel összetűzésbe keveredett, azt mondta neki: „Rendben van, majd erről még holnap beszélgetünk.” Kijelentése éppúgy lehetett a békülékenység jele, mint a fenyegetésé, a panaszfelvételi jegyzőkönyv megfogalmazása alapján ezt nem lehet eldönteni. A hadnagy mindenesetre fenyegetésnek értékelhette, mert azzal vágott vissza, hogy az újságíró „kis pont ehhez”. Kopka ekkor már tényleg megfenyegette a tisztet, hogy jelenti az esetet „Antal alezredes elvtársnak”, vagyis a főkapitányság vezetőjének. Nagy Lajost, mint láthattuk, nem hatotta meg a dolog. Itt azonban nem is az ő reakciója a feltűnő, hanem az újságíró magabiztos fellépése egy politikai nyomozóval (egy volt ávóossal) szemben. Szavai alapján Kopka jó viszonyban lehetett a megyei rendőrség vezetőjével, és ezt az adott helyzetben nem is mulasztotta el kijátszani. Az persze nem derül ki, hogy az újságíró tisztában volt-e azzal, hogy nem egy „közönséges” bűnügyi beosztottal, hanem egy állambiztonsági tiszttel került konfliktusba, így nem tudni, hogy ez az esetleges tudatlansága milyen szerepet játszott a magabiztosságában.

4.

Térjünk vissza ahhoz a kérdéshez, hogy vajon miért „tüntetett” a nyíregyházi együttes gyenge játéka miatt az, aki – állítása szerint – az ellenfélnek drukkolt. Nem a hazai szurkolóknak lenne okuk és jogalapjuk nemtetszésüket kifejezni a csapatuk teljesítménye felett? Egyébként is, aki évek óta Nyíregyházán élt és dolgozott, miért nem a helyi együttesnek szurkolt? (Egy meccsen legalábbis, de egy olyan meccsen, amely nem különbözött a többitől.) A vidéki városokban persze nem volt ritka, hogy valaki a település csapata mellett (vagy az előtt) az egyik budapesti nagycsapat drukkere legyen; Nyíregyházán az 1980-as évekig, az NYVSSC NB I.-be kerüléséig a kettő nem is kerülhetett konfliktusba egymással. Itt azonban nyilván nem erről volt szó. Nagy Lajosnak szolnoki kötődése nem volt. Az sem valószínű, hogy vasutas kötődése lett volna. Noha egykor pályamunkásként dolgozott, ám mindössze két évig állt a MÁV alkalmazásában. Az apja ugyan szintén a vasútnál dolgozott, de ő is csak 1946–1947 környékén került oda, és 1957-ben már nyugdíjas volt. Nehéz tehát elképzelni, hogy a hadnagynak olyan erős vasutas identitása alakult volna ki, amely egy idegen város vasutascapatának való szurkolásban nyilvánult volna meg.

Nagy Lajos vallomása szerint tisztán futballsakmai okokból szurkolt a szolnoki együttesnek: „A mérkőzés ideje alatt inkább többet a Szolnoki Lokomotívna szurkoltam, mivel annak játéka jobban tetszett.” Én fentebb abból indultam ki, hogy aki évek óta egy városban él és dolgozik, általában a helyi csapatnak szurkol. Ez az összefüggés persze, mint azt a konkrét példa is mutatja, nem magától értetődő. Szavai alapján Nagy Lajos semleges nézőként, *footballszurkolóként*, és nem *Szpari-szurkolóként* ment ki a meccsre. A fociért és nem a csapatért látogatott ki hétről hétre a pályára. Végül is miért ne? Értő szemek számára (Nagy maga is focizott, a DISZ-ben és később a KISZ-ben sportfelelős volt) egy NB II.-es bajnoki mérkőzés is szolgálhat élvezetekkel, főleg, ha nincs lehetősége színvonalasabb, első osztályú találkozók látogatására. A hadnagy szakértő szemmel nézte a mérkőzéseket, és ha történetesen a hazai csapat játszott jobban, akkor annak szurkolt, ha a vendég együttes, hát akkor annak. Talán erre utal megfogalmazása: a meccsen „*inkább többet*” a Szolnoknak szurkolt. És talán ezért tett Gyuris Andrásra mint elfogult Spartacus-drukkerre elítélő megjegyzést (aki nyilván azért elvakult, mert a mutatott játéktól függetlenül képes mindig a nyíregyházi csapatnak szurkolni).

A hadnagy láthatóan nem vallotta azt, amit nagy írónk: „Minden ellenkező *finom* elgondolás ellenére az ember nem azért drukkolt egy csapatnak, mert a csapat jó, hanem mert a miénk.”²¹ Engem azonban továbbra sem hagy nyugodni a kérdés: lehet-e valaki

annyira magának a futballnak a fanatikusa, hogy mérkőzésről mérkőzésre *válasszon* magának csapatot (az alapján, hogy ki játszik jobban)? És ha valaki ennyire számító a meccs elején, akkor hogyan válhat a választott csapat megszállottjává a végére, olyannyira, hogy a gyengébben játszó együttes ellen tüntessen, gúnyolódva annak teljesítményén? Hogyan viselkedhet így egy futball-esztéta? És – igen, ismét csak ide lyukadok ki – miként lehetséges, hogy valakinek, aki évek óta rendszeresen látogatja a Nyíregyházi Spartacus találkozóit, még ha csak a játékért magáért is, semmiféle kötődése nem alakul ki a csapathoz? Talán azért, szól a lehetséges válasz, mert nemcsak a helyi csapatot, hanem a helyet, a várost sem érezte a sajátjának, az övének. A hadnagynak a városhoz fűződő viszonyáról, a helyi kötődés hiányának vagy zavarainak az okairól pusztán a fegyelmi ügy iratai alapján nem sokat tudunk mondani. (Ezt már csak a helyidentitás komplex és dinamikus jellege sem teszi lehetővé.²²) Néhány hipotézist azonban meg lehet fogalmazni ezzel kapcsolatban.

Elképzelhető, hogy Nagy Lajos számára a fő viszonyulási pontot a politikai rendőrség jelenthette, amelyhez olyan szorosan kötődött, hogy az semmilyen más azonosulásnak nem biztosított helyet. Az ávósokat előszeretettel helyezték egyik helyről a másikra, a legritkább esetben maradhattak a születési helyükön, éppen azért, hogy sehol se tudjanak megmelegedni, gyökeret eresztetni. Az utolsó nagy átírási hullámra az 1956-os forradalom leverését követően került sor, amikor a kádári vezetés az egykori vidéki államvédelmi állományt az egyik megyéből a másikba helyezte át. (Branovics Ferenc például, akinek a vezetésével 1956 novemberében Nagy is bekapcsolódott a politikai rendőrség újjászervezésébe, Szabolcs-Szatmárból Pest megyébe került. Az ügyben tanúként jelentést tevő, egyébként megyei kötődésű Bakó István 1957 januárjában a volt budapesti főosztályról került Nyíregyházára.) Egy volt ávós, mint amilyen Nagy Lajos is volt, tehát elsősorban az intézményhez kötődött; Nyíregyháza csak egy állomáshely volt az életében, ahová szolgálata során helyezték. Ennek ellentmond azonban, hogy a hadnagy szülei itt laktak, és hogy, ha hinni lehet az önéletrajzának, 1954-ben maga kérte a Nyíregyházára helyezését. (Vagyis – leszámítva pár hónapos baktalórántházai és nyírbátori szolgálatát – 1960-ban már hat-hét éve a városban élt és dolgozott.)

Az indok esetleg Nagy Lajos személyiségében kereshető. 1960 elején készített jellemzésében ez áll: „Baráti köre nincs, a közelmúltban nősült, társaságba nem jár. Nősülése előtt mint sportembernek a fodbalisták [!] között volt egyszerű sportbaráti kapcsolata.”²³ A valahova tartozás a valakikhez tartozást is jelentheti: a környezetpszichológiában kialakult konszenzus szerint a „helykötődésben és annak megformálásában a társas aktoroknak [...] is fontos szerep jut”.²⁴ Vagyis ha Nagynak nem voltak szoros személyes kapcsolatai, akkor sokkal nehezebben érezhette magát idetartozónak. Ám éppen a sportbarátságok lehettek volna azok, amelyek révén valamiféle idetartozás-érzés kialakulhatott volna Nagyban, amelyek közreműködhetek volna a (környezetpszichológiai értelemben vett) helyépítésben, helykialakításban.²⁵ A lelátókról ugyanis sokan ismerték őt. A május 1-jei affér egyik szenvedő alanya, Horváth Jenőné – akit a hadnagy bántalmazott – például elmondta, hogy a férjét Nagy Lajos, „mivel mindketten labdarúgó-szurkolók, ismeri, és tegező viszonyban vannak”. Az asszony azonban csak akkor tudta meg, ki inzultálta őket, amikor pár nappal később a Kossuth téri csemegeüzletben Nagy odament hozzájuk bocsánatot kérni.²⁶ A meccslátogatók tipikusan férfiak voltak az ötvenes-hatvanas évek Nyíregyházáján (is).

Elképzelhető, hogy nem a város, csupán a Spartacus iránt nem alakult ki kötődése Nagy Lajosnak. Noha a csapat a legerősebb nyíregyházi együttes volt, éppen 1960-ban jutott fel a másodosztályba, nem az egyetlen a városban. A megyei bajnokságban játszott a Munkás és a Vasutas (valamint versenyen kívül a Spartacus II. csapata), míg a járási bajnokságban a Nyíregyházi Dózsa. (Nagy Lajos maga is focizott, az iratok nem említik, hol, de minden bizonnyal ez utóbbi egyesületben.) A Spartacus tehát nem feltétlenül volt a nyíregyházi csapat. Akkor viszont a hadnagy miért látogatta rendszeresen ennek a meccseit? Mégiscsak a játékért magáért, a sportág vagy általában a sport szeretetért?

Persze könnyen meglehet, hogy mindvégig rossz nyomon jártam, rossz irányban kutakodtam. A megoldást talán Nick Hornby szolgáltathatja, aki így ír a lelátón szerzett első élményeiről: „A legeslegmélyebb benyomást az tette rám, hogy a körülöttem lévő emberek közül a legtöbben mennyire *gyűlöltek*, igen, a szó szoros értelmében *gyűlöltek* ott lenni. Amennyire meg tudtam állapítani, senki nem élvezett semmit abból – legalábbis ahogy én értettem ezt a szót –, ami azon a délutánon ott történt.”²⁷ Az angol író úgy tapasztalta, hogy mindez nemcsak az Arsenal pályájára jellemző, hanem általános jelenség: „a futballszurkoló természetes állapota a keserű csalódottság, függetlenül az eredménytől”.²⁸ Vagyis mi a helyzet akkor, ha Nagy Lajos nem azért járt ki hétről hétre (pontosabban kéthetenként) a Spartacus meccseire, hogy jól érezze magát, hanem éppen ellenkezőleg, azért, hogy gyűlöljön ott lenni? És válthat-e ki nagyobb gyűlöletet, dühöt, keserűséget más, mint a *saját* csapat? Annyira elképzelhetetlen volna, hogy az égetéssel kifejezésre jutó gúnyolódás („Ég a Spartacus!”) célpontja nem az ellenfél, hanem a sajátnak tekintett együttes? „Remélem, jól kitömik őket” – mondták az angol válogatottról az angol (!) szurkolók.²⁹ Nagy Lajos azonban nem volt egy Hornby, így mindez vélhetően nem tudatosodott benne. A hivatalos vizsgálat során azonban valamiképpen magyarázatot kellett adnia a tettére (talán magának is), és az tűnt a legkézenfekvőbb megoldásnak, ha azt mondja, a vendégcsapatnak szurkolt, mert az jobban játszott.

Annak, hogy valóban jobban játszott volna a szolnoki együttes, egyáltalán nincs jelentősége. Érdemes persze megjegyezni, hogy a megyei lapban megjelent tudósítás szerint a mintegy nyolcezer néző előtt lejátszott találkozón a nyíregyházi csapat kezdettől fogva jobb volt, amit az is jelez, hogy már az első percben megszerezte a vezetést. A hazaiak végigtámadták a mérkőzést, és a mutatott játék alapján gólokkal kellett volna nyerniük. Ám a rengeteg kihagyott gólhelyzet megbosszulta magát, és a rutinos Szolnok a vége előtt tíz perccel szerzett találattal elvitte az egyik pontot a szabolcsi megyeszékhelyről.³⁰ Nem melleleg: a tudósításban a vendég együttest Szolnoki MÁV-ként, míg a rendőrségi iratokban Lokomotívként említik. A vasutas csapatokat 1949-ben szovjet mintára nevezték át így, ám 1953 után ezt Törekvésre magyarosították, 1956 után pedig a klubok visszavehették az eredeti nevüket. A „Lokomotív” használata azt mutatja, a nyíregyházi politikai rendőrség tagjai még 1960-ban is a Rákosi-korszak szövegvalóságában éltek.

5.

Nagy Lajos láthatóan igyekezett az ügyét a sport területén tartani. Hangsúlyozta, hogy szurkolóként ment ki a meccsre, maga is futballista, azért viselkedett úgy, ahogy, mert a szolnokiaknak szurkolt, Gyuris Andrásnak annak fanatikus Spartacus-imádata miatt szólt le. Talán felismerte, hogy nem éppen politikai éleslátásról tett tanúbizonyságot akkor, amikor – 1960-ban! – leellenforradalmározza a megyei pártbizottság lapjának az újságíróját. Egyébként, mint láthattuk, ennek tényét is tagadni próbálta, mondván, nem Kopka Jánost, hanem a mögötte álló, Kopasz gúnynevű csavargót küldte el – drasztikus szavakat használva – a helyszínről. Védekezése azonban elég átlátszó és nevetséges volt, hiszen ennek ellenére mégis az újságíróval való vitáról beszélt, és, ezt nem tagadta, ellenforradalmárnak titulálta azt. (Nyilván az indulat szólt Nagy Lajosból, így nem sok jelentősége van annak, hogy Kopka „valóban” az volt-e. A megyei lap munkatársaként tovább dolgozott a forradalom napjaiban is, cikkeket is írt az akkor már a megyei nemzeti bizottság és a városi munkástanács lapjaként megjelenő *Szabolcs-Szatmár Népe*-be, de a jelek szerint a forradalom leverését követően nem indult ellene eljárás.)

A hadnagy törekvése nem járt sikerrel, főnökei, akitől a sorsa függött, nem a sport kontextusában értelmezték tetteit. 1960 őszén Nagy Lajossal már csak a baj volt. Egymást érték a fegyelmi ügyei, munkáját nem a kellő eredményességgel végezte, szakmai és politikai képzettsége, de magatartása is sok kívánnivalót hagyott maga után. 1960 januárjában az alosztály és az osztály vezetése, a főkapitányság vezetőjének egyetértésével, javasolta a hadnagy fegyelmi úton történő elbocsátását. (Az

előterjesztésből kiderült, hogy alkalmatlanság miatt a megyei főosztály már 1955-ben kezdeményezett hasonlót.³¹) Az 1960. februári minősítésében főnöke, Tamási Imre, a II. alosztály vezetője szintén úgy értékelte, hogy Nagy Lajost felkészültségének színvonala nem teszi alkalmassá operatív tisztnek, pozitív irányú fejlődést nem mutat, nem is törekszik erre. Ezért Tamási ezúton is javasolta, hogy Nagyot bocsássák el a Politikai Nyomozó Osztályról, és más munkaterületre, a polgári életbe helyezték át.³²

A BM Fegyelmi Osztályán azonban másként gondolták a dolgot, és túlságosan súlyosnak ítélték a megyei szervek által javasolt büntetést. Az indoklás szerint Nagy Lajos hibáit a megfelelő nevelés és vezetés mellett ki tudja javítani (a vezetők ugyanis nem foglalkoztak vele eléggé, nem adták meg neki a kellő segítséget, az állítólagos alkalmatlansága ellenére operatív beosztásban hagyták stb.).³³ Pálincás Ferenc, a megyei politikai rendőrség feje tiltakozott, és a felterjesztett iratokra hivatkozott, amelyek bizonyítják a központ állításainak a megalapozatlanságát. Véleménye szerint Nagy Lajosnak sikerült a BM fegyelmi előadóját meggyőznie arról, hogy az ellene folytatott eljárás csupán a főnökei rosszindulatának a szüleménye. Az viszont rossz hatással lehet a fegyelmi helyzetre, ha a hasonló ügyekben nem a vezetés által javasoltakat fogadják el, ezért kérte, a felterjesztett bizonyítékokat a jövőben „alaposabban vegyék figyelembe”.³⁴

A főnökei tehát szabadultak volna Nagytól, ám a központban, csakúgy, mint 1955-ben, keresztbe tettek az ilyen irányú törekvéseknek. Jól jött tehát egy újabb botrány 1960 szeptemberében. Ráadásul nemcsak a stadionban történeteket használhatták fel a hadnagy ellen, hanem egy hónappal korábban, május 1-jén történt balhét is (amelyben az érintettek akkor nem is tettek feljelentést, beérték Nagy bocsánatkérésével és a kár, az elszakított női harisnyák értékének megtérítésével). Ennek megfelelően Nagy Lajos védekezését nem fogadták el, a fegyelmi vizsgálatot lezáró jelentés alapvetően a sérelmet szenvedettek és a szemtanúk beszámolóira támaszkodott. Így megállapította, hogy szeptember 25-én szolgálaton kívül mint néző részt vett egy labdarúgó-mérkőzésen, utána újságot égetett, amelyen sokan felháborodtak, már csak azért is, mert tudták róla, hogy rendőrtiszt. Az őt figyelmeztető Horváth Ernőt és Kopka Jánost becsmélő szavakkal illette, az újságíró ellenforradalmárnak is nevezte. (Május 1-jén kötekedett, nőkbe rúgott bele, a védelmükre siető férjeiket is bántalmazta, csavargónak és fasisztának titulálta őket.) Tekintettel a sorozatos fegyelemsértésekre és munkájának színvonalára, a rendőr-főkapitányság és a politikai nyomozó osztály vezetői (ismételten) azt javasolták, hogy Nagy Lajost fegyelmi úton bocsássák el a BM állományából. Ezzel az MSZMP megyei első titkára (Benkei András, a későbbi belügyminiszter) és a rendőr-főkapitányság pártbizottságának a titkára is egyetértett.³⁵

Budapesten azonban ismét másként gondolták. A BM Fegyelmi Osztályán a fenti jelentésre november 15-én írt megjegyzés arra utal, hogy kompromisszumos megoldás született: elbocsátás helyett a főkapitány 20 napos fogdabüntetésben részesíti Nagyt, aki ezután egy civil munkahelytől érkező kikéréssel leszerel a rendőrségtől.³⁶ A végül megszületett megoldás még kedvezőbb volt a tisztre nézve: a november 26-ára keltezett határozat szerint csak 15 napi fogdával fenyegették meg, amelyet november 30-án reggel kellett megkezdenie.³⁷ Az kérdéses, hogy megkezdte-e egyáltalán, ugyanis a fegyelmi előadó azzal küldte irattárba a vizsgálat iratait, hogy miután nevezett más munkakörbe kerül, „így további eljárást az ügy nem igényel”. (Megjegyzem, a szintén november 26-ára keltezett kísérőlevél a rajta található bélyegző szerint már 23-án megérkezett az irattárba, ami arra utal, hogy az eljárást valójában már napokkal korábban befejezték.³⁸) Ezzel párhuzamosan Kopka Jánost is értesítették, hogy a panaszát kivizsgálták, és a felsőbb szervek döntésének megfelelően „a Főkapitány Elvtárs saját hatáskörén belül szigorúan felelősségre vonta, megfenyítette Nagy hdgy-t”.³⁹

Nagy Lajos számára az Állami Biztosító nyíregyházi városi fiókjánál találtak állást. A megyei igazgatóságtól érkező kikérő levél hivatkozik is az „elvtársakkal”, nyilván a főkapitányság vezetőivel történő személyes megbeszélésre. A biztosító igazgatója a

beszélgetésük során jobb benyomást szerezhettek Nagyról, mint addigi felettesei: „Az a meglátásom, hogy ezen új munkakörben helyét meg fogja állni, és szorgalmas munkájával megfelelő jövedelmet fog tudni biztosítani saját részére.”⁴⁰ Azt nem tudni, hogy az egykori hadnagy milyen munkát végzett a biztosítások szerzése terén; végül is elképzelhető, hogy új helyén ki tudta bontakoztatni a személyes kapcsolatépítés terén addig elrejtett képességeit. Ez azonban már egy másik történet. Nagy Lajos politikai nyomozó tiszt története 1960. december 30-i leszerelésével véget ért.⁴¹

Nagy Lajos hadnagynak nem volt szerencséje a nyíregyházi stadionnal: 1958-ban az ennek avatásán okozott botrány miatt kapta az első fegyelmi büntetését, és két évvel később az itt tanúsított magatartása miatt volt kénytelen megválni a politikai rendőrségtől. Ennek ellenére mégsem valószínű, hogy balsorsának okozójaként tekintett volna a helyre, bizonyára továbbra is rendszeresen látogatta a bajnoki mérkőzéseket. A lelátón ülve nyilván eszébe sem jutott, hiszen nem is juthatott, hogy 1960. szeptember 25-én milyen nagy szolgálatot tett a későbbi korok kutatói számára. A cselekedetei miatt indított fegyelmi vizsgálat iratai, bár elsősorban a hadnagy elleni bizonyítékok összegyűjtését szolgálták, olyan elbeszélésekkel szolgálnak, amelyek segítségével valamelyest megismerhetővé válnak az 1960 körüli nyíregyházi mindennapok. Úgy a stadionon kívül, mint – és most ez a fontos számunkra – a stadionon belül.

Nagy Lajos két közegben mozgott otthonosan: az állambiztonsági szolgálatban és a fociban, bár előbbiben – 1958-tól mindenképpen – egyre kevésbé találta a helyét. (Ám talán az sem lehetett véletlen, hogy 1952-től kezdve nem sok időt töltött el egyetlen beosztásában sem.) Talán ezzel magyarázható, hogy amikor életének két fő szerepe 1960. szeptember 25-én konfliktusba került egymással, a futballszurkoló felülkerekedett az operatív tiszt felett. A politikai nyomozó osztály meccsre kilátogató többi beosztottjánál viszont a rendőr-én volt az erősebb. A történet, ha egyáltalán, azzal a tanulsággal szolgálhat, hogy az állambiztonsági tisztek akár saját kollégájukkal szemben is felléptek, ha úgy látták, az illető a lelátók általuk elképzelt rendjét veszélyezteti.

¹ A tanulmány az OTKA K-104408 számú programja támogatásával készült.

² SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 1–2. Kopka János panaszfelvételi jegyzőkönyve, 1960. szeptember 26. Az ügy irataira Gottfried Barna hívta fel a figyelmet, amit ezúton is szeretnék neki megköszönni.

³ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 15–17. Jegyzőkönyv Bódi István meghallgatásáról, 1960. szeptember 27.

⁴ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 11–12. Jegyzőkönyv Farkas Kálmán meghallgatásáról, 1960. szeptember 29.

⁵ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 25–26. Gyuris András jelentése Nagy Lajos botrányozásáról, 1960. szeptember 27.

⁶ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 27. Bakó István jelentése Nagy Lajos botrányozásáról, 1960. szeptember 27.

⁷ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 29. Horváth Ernő jelentése, 1960. szeptember 26.

⁸ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 31–33. Jegyzőkönyv Nagy Lajos meghallgatásáról, 1960. október 3. Nagy vallomást tett a május 1-jén éjszaka történekről is, amelyek szintén a fegyelmi eljárás részét képezték.

⁹ Az életút adatainak forrásai a személyi anyagában (ÁBTL 2.8.1. 3988.) található szolgálati adatlap és önéletrajz, valamint az 1960. március 1-i meghallgatási jegyzőkönyve (SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960.), továbbá a következő állományparancsok: ÁBTL 2.8.1. A BM személyzeti osztályvezetőjének 10. sz. állományparancsa, 1953. augusztus 26. Uo. A BM személyzeti osztályvezetőjének 3527. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1954. november 18. Uo. A BM Szabolcs-Szatmár Megyei Főosztály vezetőjének 62. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1955. június 16. Uo. A BM Szabolcs-Szatmár Megyei Főosztály vezetőjének 862. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1956. november 22.

¹⁰ ÁBTL 2.8.1. 3988. Jellemzés, 1958. május 15. (Az értékelés szerint Nagy Lajos 1957 novembere és 1958 májusa között végezte el a tanfolyamot. Az iskolába történő vezénylését elrendelő, illetve megszüntető állományparancsok viszont 1957 decemberében, illetve 1958 júniusában keltek. ÁBTL 2.8.1. A BM Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság vezetőjének 1966. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1957. december 30. Uo. A belügyminiszter-helyettes 1797. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1958. június 14.)

- ¹¹ ÁBTL 2.8.1. 3988. Minősítési lap, 1960. február 12. (Orvos István osztályvezető-helyettes észrevétele február 16-án kelt.)
- ¹² A jutalmak és a fenyítések felsorolását lásd: ÁBTL 2.8.1. 3988. Szolgálati adatlap. Az 1959. októberi és az 1960. eleji fegyelmi eljárások anyaga megtalálható az 1960. szeptemberében induló eljárás iratai között: SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960.
- ¹³ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 1–2. Kopka János panaszfelvételi jegyzőkönyve, 1960. szeptember 26.
- ¹⁴ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 29. Horváth Ernő jelentése, 1960. szeptember 26. Uo. 27. Bakó István jelentése Nagy Lajos botránnyokozásáról, 1960. szeptember 27. Uo. 25–26. Gyuris András jelentése Nagy Lajos botránnyokozásáról, 1960. szeptember 27.
- ¹⁵ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 31–33. Jegyzőkönyv Nagy Lajos meghallgatásáról, 1960. október 3.
- ¹⁶ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 11–12. Jegyzőkönyv Farkas Kálmán meghallgatásáról, 1960. szeptember 29.
- ¹⁷ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 31–33. Jegyzőkönyv Nagy Lajos meghallgatásáról, 1960. október 3.
- ¹⁸ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 29. Horváth Ernő jelentése, 1960. szeptember 26.
- ¹⁹ Gyuris András nem egyszerű beosztott, hanem csoportvezető volt. Évekig a katonai elhárításnál szolgált, 1957-ben került a megyei politikai rendőrségre, vizsgálóként. 1958-tól az V. alosztály csoportvezetője, 1961-től alosztályvezető. 1964-ben hasonló beosztásban Komárom megyébe helyezték át, ahol később a rendőr-főkapitányság III/III. Osztályát is vezette, sőt átmenetileg a főkapitány állambiztonsági helyetteseként is működött. ÁBTL 2.8.1. Komárom 726.
- ²⁰ *Kelet-Magyarország*, 1960. szeptember 27. 6.
- ²¹ Esterházy, 2006: 11.
- ²² A helyidentitásról lásd: Düll, 2009: 213–236.
- ²³ ÁBTL 2.8.1. 3988. Minősítési lap, 1960. február 12.
- ²⁴ Düll, 2009: 133.
- ²⁵ Vö. uo. 237–256.
- ²⁶ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 21–22. Jegyzőkönyv Horváth Jenőné meghallgatásáról, 1960. szeptember 28.
- ²⁷ Hornby, 2010. 17.
- ²⁸ Uo. 18.
- ²⁹ Uo. 31.
- ³⁰ *Kelet-Magyarország*, 1960. szeptember 27. 6.
- ³¹ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 0138/3/1960. Javaslat Nagy Lajos fegyelmi elbocsájtására, 1960. január 16.
- ³² ÁBTL 2.8.1. 3988. Minősítési lap, 1960. február 12.
- ³³ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 0138/3/1960. Jelentés Nagy Lajos ügyében, 1960. március 10.
- ³⁴ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 0138/3/1960. Átirat Nagy Lajos ügyében, 1960. április 25. Nagy Lajos hivatkozott, március 1-ji meghallgatásának jegyzőkönyve: uo.
- ³⁵ ÁBTL 2.8.1. 3988. Jelentés a Nagy Lajos elleni fegyelmi ügyben, 1960. október 7. A jelentés megtalálható még: SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. 39–41.
- ³⁶ ÁBTL 2.8.1. 3988. Jelentés a Nagy Lajos elleni fegyelmi ügyben, 1960. október 7.
- ³⁷ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. Határozat Nagy Lajos fenyítéséről, 1960. november 26.
- ³⁸ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. Kísérőlevél, 1960. november 26.
- ³⁹ SZSZBML XXIV. 15. 01289/1960. Átirat, 1960. november 26. Annak nincs nyoma, hogy Kopka János fellebbezett volna a döntés ellen.
- ⁴⁰ ÁBTL 2.8.1. 3988. Kikérés, 1960. december 7.
- ⁴¹ ÁBTL 2.8.1. A belügyminiszter 779. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1960. december 24. Vö. A BM Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság vezetőjének 3. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag, 1961. január 1.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.8.1. Az állambiztonsági szervek nyílt állományú alkalmazottainak iratai

Központi 3988.

Nagy Lajos

Komárom 726.

Gyuris András

Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára (SZSZBML)

XXIV. 15. Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság iratai

01289/1960.

Nagy Lajos fegyelmi ügye

Felhasznált irodalom

Dúll, 2009

Dúll Andrea: *A környezetpszichológia alapkérdései. Helyek, tárgyak, viselkedés.* Budapest, L'Harmattan.

Esterházy, 2006

Esterházy Péter: *Utazás a tizenhatos mélyére.* Budapest, Magvető.

Hornby, 2010

Hornby, Nick: *Fociláz.* Budapest, Európa.